

Maria FILIPIAK

O OCHRONIE ŻYCIA I ŚRODOWISKA NATURALNEGO
(Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II 1978-1993)

Wykaz skrótów

AP1 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 1, Città del Vaticano 1982, ss. 462.

AP2 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 2, Città del Vaticano 1986, ss. 479.

AP3 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 3, Città del Vaticano 1989, ss. 395.

AP4 – *Anioł Pański z papieżem Janem Pawłem II*, t. 4, Città del Vaticano 1992, ss. 383.

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano]

I (1978), ss. 477.

II (1979) [t. 1], ss. 1729.

II (1979) t. 2, ss. 1574.

III (1980) t. 1, ss. 1983.

III (1980) t. 2, ss. 1869.

IV (1981) t. 1, ss. 1292.

IV (1981) t. 2, ss. 1313.

V (1982) t. 1, ss. 1376.

V (1982) t. 2, ss. 2497.

V (1982) t. 3, ss. 1751.

VI (1983) t. 1, ss. 1730.

VI (1983) t. 2, ss. 1496.

VII (1984) t. 1, ss. 2016.

VII (1984) t. 2, ss. 1708.

VIII (1985) t. 1, ss. 2081.

VIII (1985) t. 2, ss. 1683.

IX (1986) t. 1, ss. 2204.

IX (1986) t. 2, ss. 2242.

X (1987) t. 1, ss. 1482.

X (1987) t. 2, ss. 2582.

X (1987) t. 3, ss. 1812.

XI (1988) t. 1, ss. 1073.

XI (1988) t. 2, ss. 2625.

XI (1988) t. 3, ss. 1405.

XI (1988) t. 4, ss. 2317.

XII (1989) t. 1, ss. 1945.

XII (1989) t. 2, ss. 1783.

XIII (1990) t. 1, ss. 1885.

XIII (1990) t. 2, ss. 1888.

JPZP – *Jan Paweł II na ziemi polskiej*, Watykan 1979, ss. 286.

NP I – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, I (1978), Poznań, Warszawa 1987, ss. 220.

NP II, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 1, Poznań 1990, ss. 793.

NP II, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 2, Poznań 1992, ss. 753.

NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań, Warszawa 1985, ss. 875.

NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań, Warszawa 1986, ss. 924.

NP IV, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 1, Poznań 1989, ss. 611.

NP IV, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 2, Poznań 1989, ss. 572.

ORpol. – „L'Osservatore Romano” wyd. polskie 1(1980) –

1978

1. *Wolność sumienia i obrona życia* (Do włoskich lekarzy, 28 XII), NP I, s. 202-205; toż: *Libertà di coscienza e difesa della vita*, IGP I, s. 435-440.

1979

2. *Miłość i szacunek dla rodzącego się życia* (Audiencja generalna, 3 I), NP II, 1, s. 4-6; toż: *Amore e rispetto per la vita nascente*, IGP II, 1, s. 9-12.

3. *Życie odniesie zwycięstwo nad śmiercią* (Do uczestników Kongresu Europejskiego Ruchów dla Obrony Życia, 26 II), NP II, 1, s. 191-192; toż: *La vita vincerà sulla morte*, IGP II, 1, s. 467-469.

1980

4. *Na straży daru i błogostawieństwa* (Do położnych, 26 I), NP III, 1, s. 77-80; toż: *Voi siete le custodi della vita umana*, IGP III, 1, s. 191-195.

5. *Deklaracja o eutanazji* (26 VI), NP III, 1, s. 821-826; toż: *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Declaratio de eutanasia*, IGP III, 1, s. 1851-1860.

6. *Osoba, nie wiedza, jest miarą i kryterium wszelkiego działania ludzkiego* (Do uczestników dwóch Kongresów Medycyny i Chirurgii, 27 X), NP III, 2, s. 534-537; toż: *La persona, non la scienza, è misura e criterio di ogni manifestazione umana*, IGP III, 2, s. 1005-1010.

7. *Nauka – teologia – Magisterium* (Do naukowców i studentów w katedrze w Kolonii, 15 XI), NP III, 2, s. 617-623; toż: *Rinnovato collegamento tra pensiero scientifico e forza di fede dell'uomo che cerca la verità*, IGP III, 2, s. 1200-1211.

1981

8. *Nienaruszalność życia ludzkiego* (Do uczestników I Kongresu do Spraw Rodziny z Krajów Afryki i Europy, 15 I), NP IV, 1, s. 39-42; toż: *Inviolabilità della vita umana nella santità della famiglia*, IGP IV, 1, s. 80-85.

9. *Jeżeli prawo do życia zastąpimy prawem do odebrania życia* (Anioł Pański, 5 IV), NP IV, 1, s. 424-425; toż: *Fermiamo il processo di distruzione delle coscienze umane*, IGP IV, 1, s. 888-891.

10. *Bądźcie zawsze sługami życia, nigdy narzędziami śmierci* (Do personelu szpitala bonifratrów w Rzymie, 5 IV), NP IV, 1, s. 426-429; toż: *Siate sempre ministri della vita non mai strumenti di morte*, IGP IV, 1, s. 893-898.

11. *W najłabszym i najbardziej bezbronny człowieku najwyższa godność osoby* (Spotkanie ze wspólnotą bonifratrów, 5 IV), NP IV, 1, s. 429-431; toż: *Nel più debole ed indifeso degli uomini la superiore dignità della persona*, IGP IV, 1, s. 899-901.

12. *Mądrość ludzkości niech zawsze towarzyszy badaniu naukowemu* (Do Papieskiej Akademii Nauk, 3 X), NP IV, 2, s. 134-136; toż: *La saggezza dell'umanità accompagni sempre la ricerca scientifica*, IGP IV, 2, s. 330-338.

1982

13. *Życie jest darem* (Anioł Pański, 7 II), AP2, s. 52-54; toż: *Le nostre responsabilità verso ogni vita umana*, IGP V, 1, s. 314-316.

14. *Medycyna w służbie życia* (Do uczestników Światowego Kongresu Lekarzy Katolickich, 3 X), ORpol. 3(1982) nr 11-12, s. 5, 7; toż: *La qualifica di medico cattolico impegna a una testimonianza superiore*, IGP V, 3, s. 669-677.

15. *Eksperyment w biologii* (Przemówienie do uczestników Tygodnia Studiów, zorganizowanego przez Papieską Akademię Nauk, 23 X), ORpol. 3(1982) nr 10, s. 8; toż: *La sperimentazione in biologia deve contribuire al bene integrale dell'uomo*, IGP V, 3, s. 889-893.

16. *Zasady moralne diagnostyki i terapii prenatalnej* (Przemówienie do uczestników Kongresu Lekarzy zorganizowanego przez włoski „Ruch na rzecz życia”, 3 XII), ORpol. 3(1982) nr 11-12, s. 27; toż: *Il progresso scientifico non può prescindere dignità del trascendente destino dell'uomo*, IGP V, 3, s. 1509-1503.

1983

17. *„La Chiesa deve condurre gli sposi alla verità di se stessi e del loro amore”* [Kościół powinien prowadzić małżonków do prawdy o nich samych i o ich miłości] (Do uczestników Kursu Odpowiedzialnego Rodzicielstwa, 1 III), IGP VI, 1, s. 580-584.

18. *Podstawy deontologii lekarskiej* (Do uczestników zjazdu Światowego Towarzystwa Lekarskiego, 29 X), ORpol. 4(1983) nr 10, s. 22; toż: *Arbitraria e ingiusta la manipolazione genetica che riduce la vita dell'uomo ad un oggetto*, IGP VI, 2, s. 917-923.

1984

19. *Dal primo istante all'ultimo respiro la vita è il più grande tra i valori* [Od pierwszej chwili aż po ostatnie tchnienie życie stanowi najwyższą wartość] (Do grupy reprezentującej „Uniwersytety trzeciego wieku”, 23 III), IGP VII, 1, s. 743-746.

20. „*La ricerca medica esige la guida dei valori morali*” [W badaniach medycznych należy kierować się wartościami moralnymi] (Do międzynarodowej grupy naukowców, 27 IV), IGP VII, 1, s. 1133-1135.

21. *Ricerca scientifica ed informazione per dare speranza ai malati di cancro* [Badania naukowe i wymiana informacji w celu obudzenia nadziei u chorych na raka] (Do członków „American Cancer Society”, Rzym 2 VI), IGP VII, 1, s. 1590-1591.

22. *By chronić etos zawodu lekarskiego* (Do profesorów i studentów Wydziału Medycznego Polikliniki Gemelli, 28 VI), ORpol. 5(1984) nr 7, s. 13; toż: *Aborto, eutanasia e manipolazioni genetiche – gravi pericoli di deviazione per il medico*, IGP VII, 1, s. 1980-1985.

23. *La norma dell'Humanae vitae deriva dalla legge naturale* [Zasada *Humanae vitae* wypływa z prawa naturalnego] (Audiencja generalna, 18 VII), IGP VII, 2, s. 101-104.

24. *Nell'Humanae vitae la risposta alle domande dell'uomo di oggi* [W *Humanae vitae* odpowiedź na pytania współczesnego człowieka] (Audiencja generalna, 25 VII), IGP VII, 2, s. 121-124.

25. *Paternità e maternità responsabili alla luce dell'Humanae vitae* [Odpowiedzialne ojcostwo i macierzyństwo w świetle *Humanae vitae*] (Audiencja generalna, 1 VIII), IGP VII, 2, s. 144-147.

26. *Riaffermata l'illiceità dell'aborto, dei contraccettivi e della sterilizzazione diretta* [Bezprawność aborcji, stosowania środków antykoncepcyjnych i bezpośredniej sterylizacji] (Audiencja generalna, 8 VIII), IGP VII, 2, s. 169-171.

27. „*Solo una vera scelta culturale può opporsi efficacemente all'eutanasia*” [Jedynie właściwa opcja kulturowa może skutecznie sprzeciwiać się eutanazji] (Do uczestników kursu w uniwersytecie Sacro Cuore, 6 IX), IGP VII, 2, s. 332-336.

28. *Solo accettando, rispettando e proteggendo il dono della vita, l'umanità sfuggirà all'autodistruzione* [Jedynie akceptując, szanując i strzegąc daru życia, ludzkość zdoła uniknąć samozniszczenia] (Do młodzieży, ludzi starszych i niepełnosprawnych, Vancouver, Kanada, 18 IX), IGP VII, 2, s. 604-612.

29. *Eutanasia e aborto sono contro natura* [Eutanazja i sztuczne poronienia są przeciw naturze] (Do uczestników Kongresu Włoskiego Towarzystwa Anestezjologów, 4 X), IGP VII, 2, s. 748-752.

1985

30. *Il ricorso all'eutanasia è abdicazione della scienza* [Uciekanie się do eutanazji oznacza rezygnację z wiedzy] (Do uczestników studiów na temat preleukemii ludzkiej, 15 X), IGP VIII, 2, s. 1262-1266.

31. *L'eutanasia è un crimine al quale non si può cooperare nè consentire* [Eutanazja jest zbrodnią, w której nie można uczestniczyć ani się na nią zgodzić] (Do Grup Roboczych Papieskiej Akademii Nauk, 21 X), IGP VIII, 2, s. 1080-1084.

32. *Le manipolazioni genetiche grave rischio per l'umanità* [Manipulacje genetyczne poważnym ryzykiem dla ludzkości] (Do ambasadora Japonii przy Stolicy Apostolskiej, 28 X), IGP VIII, 2, s. 1140-1143.

1986

33. *Chi si schiera in favore della vita difende la verità di Dio sull'uomo* [Kto opowiada się za życiem, broni prawdy Bożej o człowieku] (Do naukowców międzynarodowego seminarium „Pro vita”, 1 III), IGP IX, 1, s. 562-564.

34. *La creazione e la legittima autonomia delle cose create* [Stworzenie i właściwa autonomia rzeczy stworzonych] (Audiencja generalna, 2 IV), IGP IX, 1, s. 900-903.

35. *Il rispetto per la natura favorisca il cammino per la pace* [Niech respekt dla natury sprzyja pokojowi] (Na Światowy Dzień Ochrony Środowiska, 4 VI), IGP IX, 1, s. 1768.

36. *Nell'uso e nella sperimentazione delle medicine è necessario un codice morale molto rigoroso* [Przy prowadzeniu doświadczeń medycznych konieczne jest przestrzeganie rygorystycznego kodeksu moralnego] (Do uczestników Kongresu Farmacji, 24 X), IGP IX, 2, s. 1181-1186.

37. *Mądrość i etyka – granice nauki* (Do uczestników plenarnego posiedzenia Papieskiej Akademii Nauk, 28 X), ORpol. 8(1987) nr 2, s. 10, 30; toż: *Nucleare, ecologia, genetica: le frontiere della scienza interpellano sempre più la responsabilità dell'uomo*, IGP IX, 2, s. 1274-1285.

1987

38. *I principi etici e morali guidino la ricerca scientifica* [Niech badaniami naukowymi kierują zasady etyczno-moralne] (Do uczestników Kongresu Chirurgów, 19 II), IGP X, 1, s. 373-377.

39. Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary *O szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania* (22 II), ORpol. 8(1987) nr 3, s. 19-24.

40. *Ludzkie życie nadal jest zagrożone: eutanazja, zabijanie nie narodzonych* (Münster, 1 V), ORpol. 8(1987) nr 7, s. 24; toż: *Il diritto alla vita è il più fondamentale e il più sacro di tutti i diritti umani*, IGP X, 2, s. 1499-1506.

41. *L'insegnamento della Chiesa in campo biomedico difende la dignità e i diritti fondamentali della persona* [Nauczanie Kościoła w dziedzinie nauk biomedycznych stoi na straży godności i fundamentalnych praw osoby] (Do organizacji służby zdrowia „Convention Centre”, Phoenix, 14 IX), IGP X, 3, s. 500-507.

42. *Umanizzare la medicina è difendere e promuovere la vita e la sua dignità* [Humanizowanie medycyny oznacza ochronę i promowanie życia oraz jego godności] (Do uczestników konferencji zorganizowanej przez Papieską Komisję Duszpasterstwa Służby Zdrowia, 12 XI), IGP X, 3, s. 1084-1089.

43. *Scienza medica e diritto in difesa dell'integrità della persona* [Wiedza medyczna i prawo w obronie integralności osoby] (Do Związku Katolickich Prawników Włoskich, 5 XII), IGP X, 3, s. 1294-1296.

1988

44. *Proclamare e propugnare i diritti sacrosanti alla vita e alla salute* [Głosić i bronić świętego prawa do życia i zdrowia] (Do świeckich współpracowników zakonu szpitalnego św. Jana Bożego, 18 III), IGP XI, 1, s. 664-666.

45. *„No” alla legalizzazione dell'eutanasia neonatale* [„Nie” legalizacji eutanazji noworodków] (Do uczestników XI Kongresu Europejskiego nt. „Medycyna Perinatalna”, 14 IV), IGP XI, 1, s. 888-890.

46. *Nie wolno dzielić ludzkiego życia na wartościowe i bez wartości* (Spotkanie z chorymi, Salzburg, 26 VI), ORpol. 9(1988) nr 8, s. 19; toż: *È nella partecipazione che la Chiesa si rivela comunità dei figli di Dio e dimora di Dio*, IGP XI, 2, s. 2178-2183.

47. *Non nascono da vera compassione le soluzioni mediche che violano la legge naturale e la verità rivelata* [Rozwiązania medyczne, które gwałcą prawo naturalne i prawo objawione nie rodzą się z prawdziwego współczucia] (Do uczestników Kongresu Europejskiej Akademii Anestezjologii, 8 IX), IGP XI, 3, s. 630-634.

48. *Se l'Europa vuole essere fedele a se stessa deve trovare nelle sue radici uno spirito comune* [Jeśli Europa chce być wierna sobie musi odnaleźć u swoich korzeni wspólnego ducha] (Przemówienie do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, Strasburg, 8 XII), IGP XI, 3, s. 1070-1079.

1989

49. *Solidarność z życiem* (Anioł Pański, 5 II), AP4, s. 45-46; toż: *La vita di ognuno, quella che chiede di nascere, quella malata o debole, quella in declino è un bene assoluto di tutti e per tutti*, IGP XII, 1, s. 284-285.

50. *La dignità umana può essere salvaguardata soltanto se la persona è considerata inviolabile dal concepimento fino alla morte naturale* [Godność ludzką można obronić tylko wtedy, gdy osoba jest nietykalna od poczęcia aż po naturalną śmierć] (Do szwedzkiej wspólnoty uniwersyteckiej, 9 VI), IGP XII, 1, s. 1608-1615.

51. *La difesa della vita e della dignità umana deve ispirare tutte le ricerche scientifiche* [Obrona życia i godności ludzkiej powinna inspirować wszelkie badania naukowe] (Do Światowego Kongresu Gemellologii, 28 VIII), IGP XII, 2, s. 406-408.

52. *Pokój z Bogiem Stwórcą – pokój z całym stworzeniem* (Orędzie Jego Świątobliwości Papieża [...] na XXIII Światowy Dzień Pokoju, napisane 8 XII), Watykan 1989; toż: *Pace con Dio Creatore. Pace con tutto il creato*, IGP XII, 2, s. 1463-1473.

53. *Il cristiano deve reagire di fronte all'aborto* [Chrześcijanin powinien sprzeciwić się aborcji] (Do przedstawicieli Centrum Wymiany Zespołów Badawczych, 10 XII), IGP XII, 2, s. 1204-1208.

54. *La ricerca scientifica e la riflessione morale devono procedere insieme in spirito di cooperazione* [Badania naukowe i refleksja moralna powinny postępować w duchu współpracy] (Do uczestników spotkania Papieskiej Akademii Nauk nt. „Określanie momentu śmierci”, 14 XII), IGP XII, 2, s. 1523-1529.

1990

55. *Servono soluzioni basate su premesse di ordine morale per superare disparità e per soccorrere nuove povertà* [Konieczne są rozwiązania oparte na założeniach porządku moralnego dla przewyciężania nierówności i niesienia pomocy nowym formom biedy] (Do Rady Prowincji Lazio, 5 II), IGP XIII, 1, s. 385-388.

56. *Nella dignità della morte si celebra e si esalta la pienezza della vita* [W godności śmierci czci się i ukazuje pełnię życia] (Do uczestników międzynarodowego kongresu „Omnia hominis”, 25 VIII), IGP XIII, 2, s. 326-329.

57. *È necessario un codice morale che regoli la distribuzione dei farmaci affinché non siano usati contro la vita* [Konieczny jest kodeks moralny kierujący dystrybucją środków farmaceutycznych, aby nie były stosowane przeciwko życiu] (Do Międzynarodowej Federacji Farmaceutów Katolickich, 3 XI), IGP XIII, 2, s. 990-993.

58. *La responsabilità per l'amore è inseparabile dalla responsabilità per la procreazione* [Odpowiedzialność za miłość jest nierozzerwalnie związana z odpowiedzialnością za prokreację] (Do badaczy naturalnej regulacji płodności, 14 XII), IGP XIII, 2, s. 1646-1649.

1991

59. „*Nie zabijaj*”: *przeciwko uzurpacji Bożej władzy nad życiem i śmiercią* (Homilia, Radom, 4 VI), ORpol. 12(1991) nr 5, s. 34-36; toż: „*Non uccidere*”, „La Traccia” 12(1991) nr 6, s. 645-647.

60. *Etyka – fundament życia ludzkiego we wszystkich jego wymiarach* (Spotkanie z uczestnikami III Kongresu Międzynarodowego Towarzystwa św. Tomasza z Akwinu, 28 IX), ORpol. 12(1991) nr 12, s. 30-32; toż: *L'angoscia odierna*, „La Traccia” 12(1991) nr 9, s. 1119-1121.

61. *Nie wolno dzieci porzucać, wykorzystywać i skazywać na śmierć* (Spotkanie z dziećmi, São Salvador, 20 X), ORpol. 12(1991) nr 11, s. 32-34; toż: *Non possono nè devono esserci bambini abbandonati*, „La Traccia” 12(1991) nr 10, s. 1280-1282.

62. *Przyjmijcie każde życie z miłością* (Do przedstawicieli ruchów „Pro vita”, 15 XI), ORpol. 13(1992) nr 1, s. 12-13; toż: *Accogliere la vita*, „La Traccia” 12(1991) nr 11, s. 1412-1414.

1992

63. *W służbie zdrowia i życia ludzkiego* (Do chirurgów polskich, 11 II), ORpol. 13(1992) nr 7, s. 57-58.

64. *Occorre una presenza amorevole* [Potrzeba obecności płynącej z miłości] (Do uczestników kongresu poświęconego opiece nad umierającymi, 17 III), „La Traccia” 13(1992) nr 3, s. 269-270.

1993

65. *Etyczne problemy genetyki* (Do uczestników sympozjum zorganizowanego przez Papieską Akademię Nauk, 20 XI), ORpol. 15(1994) nr 2, s. 37-38.